

NOTE DE LECTURĂ, RECENZII

Radu Ardevan, Livio Zerbini, *La Dacia romana*, Rubbettino Editore, 2007, 270 p.

Autorii acestui volum, al cărui scop principal este acela de a face accesibilă cititorilor de limbă italiană o istorie destul de puțin cunoscută în Occident, sunt Radu Ardevan, conferențiar la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, specialist în istoria administrativă a Daciei romane și numismatică, și Livio Zerbini, profesor de istorie romană la Universitatea de Studii din Ferrara, unde conduce Laboratorul de Antichitate.

Cartea cuprinde 10 capitole, fiecare cu o secțiune specială de bibliografie, care înlocuiește sistemul de citare academică. Urmează o concluzie, un apendice iconografic, o cronologie a Daciei romane, lista guvernatorilor, bibliografia generală, corespondența toponimelor antice și moderne și un indice de nume.

Contrar așteptărilor, capitolele 1-5 și 9, dedicate *Daciei preromane, Cuceririi romane, Daciei în timpul lui Traian, administrației, armatei și istoriei din perioada anarhiei militare*, sunt redactate de autorul italian, cele referitoare la *economie, societate, problema romanizării și perioada postromană* aparținându-i autorului clujean. Destinată străinilor, această istorie a Daciei cu pretenții de exhaustivitate – conform declarației din prefață și de pe coperta a IV-a – este, deci, scrisă aproape în întregime de un străin.

Bazată în special pe cercetările recente ale românilor, dar și pe literatura germană, austriacă și maghiară, cartea încearcă să ofere modelul cel mai verosimil de civilizație daco-romană, ca parte a civilizației occidentale, adusă la nivelul de înțelegere al cititorilor nespecialiști. În completare, ilustrația, în mod special hărțile, abordează în special temele mai puțin cunoscute ale geografiei istorice est-europene.

Capitolul 1, *La Dacia preromana*, atinge probleme referitoare la geografia și economia teritoriului locuit de daci, elemente ale civilizației din epocile neolitică, a bronzului și fierului, discuția despre numele conferite de greci și latini populației nord-dunărene, coloniile grecești întemeiate pe malul Mării Negre, evoluția așezărilor spre tipul *oppidum* și a societății spre tipul de stat centralizat, guvernat de o religie ferventă, devenit capul unei ligi barbare antiromane. Se subliniază că civilizația dacică a intrat de timpuriu în contact cu cea romană, în prealabil prin intermediul grecilor, apoi prin *peregrini* supuși Republicii, iar economia dacică, uzând deocamdată doar parțial de monedă, folosea aproape exclusiv denarul roman. Relațiile cu lumea romană nu au fost doar pașnice, ci și războinice,

Buletinul Cercurilor Științifice Studențești, 14, 2008, p. 163-165

sfârșind, într-o primă fază, cu încorporarea în provincia Tracia a spațiului dintre Dunăre și Balcani. Capitolul se încheie cu nararea evenimentelor din pragul primei campanii a lui Traian în Dacia.

Capitolul 2, *La conquista romana*, este dedicat exclusiv evenimentelor militare care au dus la cucerirea Daciei, între anii 101-102 și 105-106.

Următorul capitol, *La Dacia nell'età di Traiano*, discută probleme legate de granițele provinciei, structura administrativă și militară, drumurile, populația și colonizarea, cu un ultim accent pe primul oraș construit de romani în Dacia: noua Sarmizegetusa.

Capitolul 4, *La storia e l'amministrazione della Dacia romana fino al 235 d. Chr.*, debutează cu reorganizarea hadriană, continuă cu progresele economice și sociale din epoca antoniniană și se încheie cu epoca Severilor, denumită „ultimul moment al *pax romana*”.

Capitolul 5, *L'esercito ed il sistema difensivo*, insistă asupra segmentării administrative a provinciei, pentru a i se asigura o cât mai eficientă apărare, realizată însă de o „armată unificată a celor trei Dacii”. Un alt subiect de interes este prezența dacilor în armata imperială, înainte și după cucerire, grupați în unități militare speciale. Se discută despre sintagme precum *vexillatio Dacica*, utilizată în războiul partic al lui Septimius Severus, definită ca trupe aduse din Dacia, dar nu neapărat formate din daci. Existența unei asemenea identități etnice este privită nu doar ca o supraviețuire a dacilor în fosta lor patrie, ci mai ales ca o integrare a lor în noua civilizație, dar numărul restrâns al unor asemenea unități militare este privit ca o consecință a unei slabe prezențe demografice a autohtonilor în Dacia romană.

Un alt capitol important, 6, *L'economia*, analizează principalele ramuri de producție: agricultura, cu latura sa importantă axată pe creșterea animalelor, mineritul, meșteșugurile – ce decurg în mod firesc din resursele naturale exploatare și din nevoile cotidiene ale populației. Se discută despre munci urbane, prestate cu predilecție de coloniști. Căile de comunicație, dezvoltarea comerțului și afacerilor, impozitele, circulația monetară constituie de asemenea subiecte consistent dezbătute.

Capitolul 7, *La societa*, începe prin trasarea unei schițe metodologice, refuzând considerarea lumii provinciale romane ca pe ceva uniform, indiferent de perioadă și de arealul geografic. O bună analiză trebuie să înceapă prin prezentarea populației: autohtone și colonizate, cu instituțiile specifice fiecăreia dintre cele două părți, segmentate, la rândul lor, în comunități urbane și rurale. După o prezentare relativ detaliată a apartenenței etnice a locuitorilor, realizată pe baza onomasticii, se discută, de asemenea detaliat, despre structura și mobilitatea socială, cu diversele sale categorii onorifice și profesionale. Urmează o prezentare a principalelor centre urbane, cu specificul lor economic și strategic, cu problemele edilitare deconspirate de sursele arheologice.

Capitolul 8, *Cultura e romanità*, abordează limba vorbită, uzul scrierii, stadiul educației la diversele nivele sociale, practicarea artelor, cultele religioase și riturile funerare, frecventarea amfiteatrelor.

Capitolul 9, *La provincia nel periodo dell' anarchia militare*, adică între 235-271, narează evenimentele politico-militare care au condus la abandonarea Daciei, eveniment discutat și la nivelul ideologic în care a fost abordat de-a lungul timpului. Astfel, opiniei că provincia a fost totalmente golită de populație și aceleia că au fost retrase doar armata și administrația li se substituie interpretarea unei căi de mijloc, care insistă asupra retragerii treptate din Dacia a categoriilor socio-economice de la nivelul superior al societății, decăderea vieții urbane și lipsa produselor de bună calitate probând un asemenea exod. Restul populației, redusă numeric și sărăcită, a supraviețuit între limitele culturale ale civilizației romane, rămânând să locuiască în fosta provincie.

Capitolul 10, *La Dacia postromana*, insistă asupra ideii că Imperiul nu a gândit niciodată abandonarea Daciei ca definitivă. Diversele atacuri ale migratorilor au fost permanent însoțite de reorganizarea garnizoanelor de pe malul stâng al Dunării. Populația a continuat să dezvolte o civilizație de tip roman, combinată cu apariția comunităților imigrate în Dacia și cu răspândirea creștinismului.

Concluzia vede cei 165 de ani de stăpânire romană în Dacia ca pe o epocă înfloritoare, cu o civilizație perfect racordată lumii mediteraneene. Regimul roman în Dacia a modificat radical viața și civilizația din teritoriu, provocând efecte profunde și în parte ireversibile. Romanizarea a fost deci completă, atât în plan social, cât și cultural, generând o societate europeană capabilă să supraviețuiască până astăzi.

Privită din perspectiva cititorului dornic de a lectura o sinteză de istorie a Daciei romane, cartea oferă toate detaliile pentru construirea imaginii de ansamblu corecte din punctul de vedere al ultimelor cercetări și interpretări. Din acest unghi, lucrarea este remarcabilă sub aspect științific. Ochiul cititorului dornic să afle mai mult, va fi însă dezamăgit de lipsa aparatului critic și de senzația de lucru deja citit. Cartea nu trebuie însă citită cu un asemenea ochi, deoarece scopul său este unul în primul rând de popularizare, într-un mediu prea puțin familiarizat cu subiectul, chiar dacă acest mediu este tocmai matricea din care a pornit transformarea europeană a Daciei. Lucrarea este însă la fel de valabilă și pentru cititorul român, pentru care nu există încă o asemenea abordare, cu bibliografia adusă la zi.

CĂTĂLIN BORANGIC